

ur. w Ciechanowie, zm. w Warszawie, współorganizatorki polskiego zielarstwa w dwudziestoleciu międzywojennym, redaktorki *Wiadomości Zielarskich* oraz Powszechnego Wydawnictwa Rolniczego i Leśnego (PWRiL), autorki dwóch monumentalnych bibliografii *Polskiej bibliografii zielarstwa* (1954) oraz *Polskiej bibliografii roślin przemysłowych* (1963) (zob. *Wiadom. Bot.* 34(2): 27, 1990).

45-lecie śmierci Józefa Karola Łukasze-wicza (13 III 1894–4 XI 1967), przyrodnika, ur. w Krakowie, zm. we Wrocławiu, absolwenta UJ oraz Akademii Handlowej w Krakowie, nauczyciela średnich szkół zawodowych w Krakowie, asystenta naukowo-technicznego Instytutu Botaniki Uniwersytetu Wrocławskiego, autora m.in. pracy *Przyczynek do mikrochemii włoska parzącego Urtica dioica L.* (1923).

85-lecie śmierci Witolda Wróblewskiego (29 VI 1839–1 XI 1927), geografa, popularyzatora nauk przyrodniczych, m.in. botaniki, ur. w Grodnie, zm. w Warszawie, nauczyciela szkół w Warszawie, wydawcy *Pamiętnika Fizjograficznego i Wszechświata*, gdzie zamieszczał artykuły i notatki z zakresu botaniki, zoologii oraz sprawozdania z wypraw badawczych (zob. *Wiadom. Bot.* 41(3/4): 89, 1997).

50-lecie śmierci Witolda Sławińskiego (27 XI 1888–4 IX 1962), fitosocjologa, historyka botaniki, ur. w Wilnie, zm. w Białymstoku, doktora i doktora habilitowanego Uniwersytetu Poznańskiego, profesora botaniki na Wydziale Rolnym Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kierownika Katedry Biologii Akademii Medycznej w Białymstoku, założyciela Oddziału Białostockiego PTB, autora prac z zakresu fitosocjologii, mikrobiologii technicznej i historii botaniki w ośrodku wileńskim (zob. *Wiadom. Bot.* 42(3/4): 104, 1998).

Alicja ZEMANEK

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

„ENVIRONMENTAL ARCHAEOLOGY OF URBAN SITES” – VII SYMPOZJUM ORAZ IV MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA POLSKIEGO STOWARZYSZENIA ARCHEOLOGII ŚRODOWISKOWEJ – GDAŃSK, 5–10 WRZEŚNIA 2011

‘Environmental Archaeology of Urban Sites’ – 7th Symposium and 4th International Conference of Polish Association for Environmental Archaeology – Gdańsk, 5–10 September 2011

Environmental Archaeology of Urban Sites
Gdańsk, Poland, 5-10 September 2011

W dniach 5–10 września 2011 roku, w Gdańsku, odbyła się międzynarodowa konferencja dotycząca problematyki badań przyrodniczych na miejskich stanowiskach archeologicznych.

Konferencja „Environmental Archaeology of Urban Sites” została zorganizowana przez Pracownię Paleoeologii i Archeobotaniki (Katedra Ekologii Roślin) na Wydziale Biologii Uniwersytetu Gdańskiego, jako kolejna impreza naukowa Polskiego Stowarzyszenia Archeologii Środowiskowej (SAS). Współorganizatorami konferencji były Muzeum Archeologiczne w Gdańsku oraz Fundacja na Rzecz Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, która była odpowiedzialna za stronę organizacyjną sympozjum. Konferencja została zadedykowana Pani Profesor Krystynie Wasylikowej z Instytutu Botaniki im. W. Szafera w Krakowie, która była jej Gościem Honorowym. Wyróżniono w ten sposób wybitny wkład Prof. K. Wasylikowej w rozwój paleoeologii i archeobotaniki. Konferencja ta, stanowiła również wyraz wdzięczności Jej wychowanków za wieloletnią pomoc naukową.

W zjeździe wzięło udział około 60 uczestników z 10 krajów europejskich.

Podczas oficjalnego otwarcia obrad gości przywitała prof. dr hab. Małgorzata Latałowa, która nakreśliła cele tego spotkania i przedstawiła sylwetkę naukową Pani Profesor Krystyny Wasylikowej. Za zasadniczy cel konferencji organizatorzy uznali dyskusję w gronie archeologów i przyrodników nad wynikami najnowszych badań, dotyczących m.in. wykorzystywania zasobów roślinnych i zwierzęcych przez mieszkańców miast w różnych okresach ich historii (od starożytności po czasy nowożytne) oraz uwarunkowań przyrodniczych rozwoju organizmów synantropijnych w przeszłości i związanych z tym procesem zmian środowiska w różnych regionach geograficznych. Jednym z celów była też dyskusja nad teoretycznymi i praktycznymi aspektami współpracy interdyscyplinarnej na miejskich stanowiskach archeologicznych.

Gości przywitali również prof. dr hab. Grzegorz Węgrzyn, Prorektor ds. nauki Uniwersytetu Gdańskiego oraz dr hab., prof. UAM, Mirosław Makohonienko, który w swym wystąpieniu przedstawił działalność Stowarzyszenia Archeologii Środowiskowej. Wykład inauguracyjny pt. „What we have learned from 30 years of environmental archaeology in York” wygłosił prof. Terry O'Connor z Uniwersytetu w Yorku (Wielka Brytania).

W ciągu trzech dni obrad wygłoszono 28 referatów zgrupowanych w sześciu sesjach oraz przedstawiono 14 posterów. Były to referaty dotyczące zagadnień teoretycznych – m.in. Andrzej Gołębnik – „Analysis of archaeological layers – necessity or whim”, syntetyczne opracowania z określonych regionów geograficznych – m.in. ze Szwecji (Karin Viklund) i Czech (Jaromír Beneš) lub analizy dotyczące wybranych zagadnień, takich jak przyczyny różnic w wykorzystywaniu roślin konsumpcyjnych w regionie bałtyckim w średniowieczu (Sabine Karg), czy historia garbarstwa i kuśnierstwa w średniowiecznej Europie (Lena Strid). Większość referatów dotyczyła jednak wyników badań szczegółowych z określonych stanowisk archeologicznych. Zarówno wiek jak i miejsce

pochodzenia zaprezentowanych materiałów były bardzo różnorodne. Zakres chronologiczny zawierał się w przedziale od starożytności po czasy nowożytne, natomiast miejsca badań rozmieszczone były w całej Europie – od Bliskiego Wschodu (bizantyjski port w Istambule) przez Europę południową (m.in. Herculanium, Modena, okolice Rzymu, Lyon) i środkową (m.in. Praga, Chrudim, Berlin, Poznań, Kołobrzeg, Szczecin), po Europę północną (m.in. Wilno, Tallin). Przedstawiono wyniki oparte na badaniach makroskopowych szczątków roślinnych, palinologicznych, dendrochronologicznych oraz szczątków zwierząt (bezkęgowców i kręgowców), a także analizy chemiczne gleb.

Ostatnia sesja była poświęcona badaniom w Gdańsku. W sesji tej przedstawiono 9 referatów obejmujących zagadnienia archeologiczne, antropologiczne, archeozoologiczne i archeobotaniczne. Referat dotyczący problemów związanych z wykopaliskami w obrębie obiektów kościelnych wygłosił ojciec Marek Grubka, dominikanin, odpowiedzialny z ramienia zakonu za badania realizowane na terenie zabudowań klasztornych i kościoła św. Mikołaja w Gdańsku. Warto podkreślić duże zainteresowanie uczestników konferencji tym wystąpieniem, a także uznanie, z jakim spotkały się otwartość Zakonu Dominikanów na problemy związane z pracami archeologicznymi prowadzonymi na ich terenie oraz zaangażowanie w popularyzację badań archeologiczno-środowiskowych.

Referatowa sesja dotycząca Gdańska była kontynuowana w godzinach popołudniowych bezpośrednio na terenie historycznej części tego miasta. Uczestnicy podzieleni na dwie grupy, w trakcie spaceru po najpiękniejszych zakątkach Gdańska, mieli okazję wysłuchać szczegółowych referatów ilustrowanych posterami. Wystąpienia dotyczyły archeobotaniki zwiedzanych stanowisk i oparte były na wynikach wieloletnich badań materiałów roślinnych. Krótkie wykłady zostały przygotowane i przedstawione przez pracowników Pracowni Paleoekologii i Archeobotaniki UG – prof. M. Latałową, dr Monikę Badurę i dr Joannę Świętą-Musznicką. Dodatkowe informacje na temat archeologii i historii

zwiedzanych miejsc przedstawił archeolog A. Gołębniak i przewodniczka Katarzyna Antończyk.

Interesującą formą zakończenia każdego dnia konferencji były zaplanowane, moderowane panele dyskusyjne. Poruszano na nich określone w programie konferencji zagadnienia. W kolejnych dniach konferencji omówiono następujące tematy: „Archeologia i nauki przyrodnicze: wkład archeologii w rozwój nauk przyrodniczych” (prowadzący: prof. T. O’Connor), „Nauki przyrodnicze i archeologia: wkład nauk przyrodniczych w rozwój archeologii” (prowadzący: dr hab. M. Makohonienko) oraz „Perspektywy współpracy międzynarodowej i interdyscyplinarnej w badaniach nad średniowieczną (VIII–XII w.) gospodarką we wczesnych ośrodkach miejskich” (prowadzący: prof. Karl-Ernst Behre). We wszystkich trzech doskonale przygotowanych i prowadzonych dyskusjach wzięło udział wielu uczestników. Padło szereg argumentów na rzecz podejmowania wspólnych prac i modelowych rozwiązań dotyczących form współpracy między przyrodnikami i archeologami w realiach miejskich wykopalisk ratunkowych. Podjęto także próbę wskazania najważniejszych kierunków badań środowiskowych w kontekście studiów nad historią udomowienia i synantropizacji gatunków roślin oraz zwierząt, których pozostałości odnajdywane są podczas wykopalisk archeologicznych prowadzonych na terenach miejskich.

Organizatorzy zapewнили uczestnikom możliwość sympatycznego spędzenia wolnego czasu. Jeden z wieczorów zakończyła wspólna kolacja na terenie zrekonstruowanego, wczesnośredniowiecznego grodziska w Sopocie, gdzie odbyły się pokazy szermierki rycerskiej i łucznictwa oraz konkurs łuczniczy. Z kolei uroczysta kolacja kończąca zasadniczą część konferencji odbyła się w średniowiecznym spichlerzu „Błękitny Baranek” będącym siedzibą Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, gdzie przed posiłkiem goście zwiedzili nowoczesną ekspozycję ilustrującą życie gdańszczan w przeszłości.

Dwie pokonferencyjne wycieczki naukowe miały na celu pokazanie najcenniejszych ele-

mentów przyrodniczych, etnograficznych i historycznych okolic Gdańska. Wycieczkę w Dolinę Dolnej Wisły rozpoczęto od zwiedzania zamku krzyżackiego w Malborku, a następnie osady menonickiej w Chrystkowie i zabytkowego młyna w Grucznie. Przewodnikiem był tu dr Jarosław Pająkowski reprezentujący Towarzystwo Przyjaciół Dolnej Wisły. Oprócz historii tego obszaru omawiano tu również aspekty etnograficzne. Podczas tego wyjazdu goście mieli okazję obejrzeć sady dawnych odmian drzew owocowych i wysłuchać wykładu na temat ich restytucji, spróbować tradycyjnych polskich pierogów (Chrystków) oraz wziąć udział w smażeniu słynnych powideł śliwkowych i wypieku miejscowego chleba na chrzanowym liściu (Gruczno).

Wycieczkę na Pojezierze Kaszubskie rozpoczęto od zwiedzania najstarszego w Polsce skansenu etnograficznego położonego we Wdzydżach Kiszewskich. Następnym miejscem było malowniczo położone cmentarzysko kurhanowe kultury wielbarskiej w Węsiarach. Po objaśnieniach archeologicznych przygotowanych przez Urszulę Wilkoszewską, wysłuchano trzech prezentacji dotyczących późnoglacialnych i holocenijskich zmian roślinności i klimatu oraz ewolucji jezior lobeliowych na Pojezierzu Kaszubskim autorstwa prof. M. Latałowej, dr J. Świętej-Musznickiej oraz dr Anny Pędziszewskiej. Kolejnym punktem na trasie wycieczki był Prywatny Ogród Botaniczny w Gołubiu, założony i prowadzony przez Zbigniewa Butowskiego i jego rodzinę. Kolekcja obejmująca 4500 gatunków roślin krajowych i egzotycznych rosnących w malowniczej scenerii Pojezierza Kaszubskiego, profesjonalne przewodnictwo i degustacja domowych wypieków, którymi ugościli nas Gospodarze, były szczególnie interesującym i miłym akcentem tego dnia. Ostatnim wystąpieniem w sesji terenowej był referat Dawida Weisbrodta na temat późnoglacialnej i wczesnoholocenijskiej historii roślinności i klimatu okolic Jeziora Raduńskiego. Został on przedstawiony na tle panoramy Pojezierza Kaszubskiego rozciągającej się ze wzgórza widokowego w Brodnicy. Stąd szlak podróży wiódł do Muzeum Ceramiki Kaszubskiej rodziny

Neclów w Chmielnie, w którym uczestnicy wycieczki mogli spróbować swych sił za kołem garncarskim. Był to ostatni punkt programu wycieczki, a zarazem gdańskiej konferencji.

Grzegorz SKRZYŃSKI

**5. MIĘDZYKONFERENCJOWE SPOTKANIE
ANALIZY WĘGLI DRZEWNYCH:
WĘGLE DRZEWNE JAKO KULTURALNE
I BIOLOGICZNE DZIEDZICTWO
(WALENCJA, HISPANIA,
5–9 WRZEŚNIA 2011)**

**5th International Meeting of Charcoal Analysis:
Charcoal as cultural and biological heritage
(Valencia, Spain, 5–9 September 2011)**

Konferencja naukowa „5th International Meeting of Charcoal Analysis: Charcoal as Cultural and Biological Heritage”, koncentrująca się wokół zagadnień z obszaru antrakologii, odbyła się w Walencji (Hiszpania), w dniach 5–9 września 2011 roku. Spotkanie zostało zorganizowane przez naukowców z Zakładu Prehistorii i Archeologii Wydziału Geologii i Historii Uniwersytetu w Walencji (Department of Prehistory and Archaeology University of Valencia).

W składzie Komitetu Naukowego spotkania znaleźli się: dr Ernestina Badal (University of Valencia, Hiszpania), dr Lucie Chabal (University of Montpellier, Francja), dr Freddy Damblon (Royal Belgian Institute of Natural Sciences, Belgia), dr Isabel Figueiral (Institut National de Recherches Archéologiques Préventives, Francja), dr Girolamo Fiorentino (University of Lecce, Włochy), dr Maria Lityńska-Zajac (Instytut Archeologii

i Etnologii PAN, Polska), dr Dominique Marguerie (University of Rennes, Francja), dr Bernat Martí (Museo de Prehistoria de Valencia, Hiszpania), dr Oliver Nelle (University of Kiel, Niemcy), dr Mitchell J. Power (University of Utah, USA), dr Juan Sánchez (University of Valencia, Hiszpania), dr Rita Scheel-Ybert (Federal University of Rio de Janeiro, Brazylia), dr Werner Schoch (Laboratory of Quaternary Research, Szwajcaria), dr Andrew Scott (Royal Holloway University of London, U. K.), dr Ingelise Stuijts (Discovery Programme, Irlandia), dr Stéphanie Thiébaud (Muséum national d'Histoire naturelle, Francja), dr Lydia Zapata (University of Basque Country, Hiszpania).

Cykliczne zjazdy antrakologów, odbywające się co 3–4 lata, promują międzynarodową współpracę i dyskusję oraz prezentują aktualne wyniki i stan wiedzy w zakresie badania węgla drzewnych. Prawie 100 prezentacji przedstawionych na tej konferencji odzwierciedla aktualną mnogość i interdyscyplinarność badań prowadzonych nad węglami drzewnymi oraz podkreśla ich znaczenie dla poznania dynamiki naturalnych i antropogenicznych zmian roślinności. W XX wieku badania z zakresu antrakologii były ograniczone prawie wyłącznie do obszaru Europy. Obecnie prowadzi się je w 29 różnych krajach Europy, Ameryki, Azji i Afryki.

Zdecydowaną większość uczestników konferencji stanowili badacze wywodzący się z placówek naukowych Hiszpanii i Francji. Europę środkową reprezentowały mniej liczne grupy: z Czech – 2 osoby, z Niemiec – 12 osób i z Polski – 2 osoby.

Podczas konferencji przedstawiono 55 referatów i 42 postery. Prezentacje zostały podzielone pomiędzy 5 sesji tematycznych, odpowiadających głównym obszarom zastosowania analizy węgla drzewnych. Cztery pierwsze sesje referatowe i posterowe odbywały się w sali wykładowej Wydziału Geologii i Historii Uniwersytetu w Walencji, a ostatnia w auli walenckiego Muzeum Prehistorii. Każdą z nich rozpoczynało blisko godzinne wystąpienie wprowadzające, przedstawiające rozwój i kluczowe odkrycia w zakresie prezentowanego działu. Pierwszą sesję „Metody,

tafonomia, datowanie”, obejmującą 9 prezentacji i 5 posterów, otwierał wykład „Short tree ring series: the study materials of the dendro-anthracologist” przedstawiony przez dr Dominique Marguerie z Uniwersytetu w Rennes. Sesję „Anatomia drewna i węgla drzewnych” (5 prezentacji, 2 postery) rozpoczęło wystąpienie dr Wenera H. Schoch’a (Laboratory of Quaternary Research w Langnau) pt.: „Wood and charcoal anatomy: problems and solutions”. Trzecią sesję „Pedo-antrakologia i węgle przedczwartorzędowe” (8 prezentacji, 3 postery) poprzedził wykład „What is natural: the role of palaeoenvironmental research in reconstructing the history of continental ecosystems” przedstawiony przez dr Antonia Martínez Cortizas’a (Uniwersytet Santiago de Compostela). Najobszerniejszą pod względem liczby wystąpień sesję (25 prezentacji, 28 posterów), obejmującą badania węgla drzewnych pochodzących ze stanowisk archeologicznych pt.: „Archaeological charcoal: natural or human impact on the vegetation” otwierał wykład autorstwa Isabel Figueria, Laurenta Fabre i Christophe’a Tardy’ego z Uniwersytetu w Montpellier („Charcoal analysis in Preventive Archaeology: combining culture heritage management with scientific research in the A75 motorway [Clermont l’Hérault – Béziers, Southern France]”). Ostatnia sesja, łącząca etnograficzne dane o użytkowaniu drewna z badaniami antrakologicznymi „Ethnographical data of wood and charcoal use” (8 prezentacji, 4 postery), została rozpoczęta wykładem „Interpretation of firewood management as a socio-ecological indicator” dr Alexy Dufraisse (Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu).

W ramach sesji „metodologiczno-tafonomicznej” zaprezentowano szereg różnorodnych zagadnień. Thomas Ludemann z Uniwersytetu we Freiburgu w swoim referacie „Scanning the historical and scientific significance of charcoal production – local scale, high resolution kiln site anthracology at the landscape level” przedstawił zastosowanie nowoczesnego lasera lotniczego do wykrywania pozostałości po historycznych piecach do wypalania węgla drzewnego w lasach Szwarcwaldu. Tradycyjnymi metodami odkryto około 2000 takich stanowisk. Laser skanujący

powierzchnię terenu uwidoczniał wielokrotnie wyższą liczbę miejsc potencjalnego wypalania. Wstępna lustracja wskazań lasera potwierdziła faktyczne istnienie pozostałości pieców. Nowa metoda znacznie ułatwia wykrycie stanowisk, między innymi w miejscach, gdzie gęstość podszycia lasu uniemożliwia penetrację w toku poszukiwań polowych. Ingelise Stuijts i Lorna O’Donnell z Uniwersytetu w Dublinie (referat „Working with – an online charcoal database”) zaprezentowały nowopowstałą, internetową bazę „WODAN”, której celem jest archiwizacja danych z analiz węgla drzewnych (aktualnie gromadzi wyniki z 530 stanowisk archeologicznych, głównie z terenu Irlandii); standaryzacja przechowywanych danych oraz optymalizacja sposobu pobierania prób. Badacze z Uniwersytetu w Marsylii: Christophe Vaschalde, Aline Durand i Jacques Thiriot w wystąpieniu pt.: „Vitrification and craft fire in occidental Mediterranean. Describing characteristics, first results and research hypothesis” przedstawili wyniki badań nad wityfikacją węgla drzewnych na różnych stanowiskach archeologicznych z zachodniego rejonu basenu Morza Śródziemnego. Autorzy podjęli próbę określenia, które z wykrytych tam taksonów drzew i krzewów najczęściej wykazują ślady wityfikacji. Robyn Veal (Uniwersytet w Sydney), Lorna O’Donnell i Laura McParland (Uniwersytet w Dublinie) zaprezentowali swoje badania nad zastosowaniem pomiaru współczynnika odbicia dla określenia temperatury spalania węgla drzewnych (referat pt. „Measuring burn temperatures from charcoal using the reflectance method, first results from an Irish Bronze Age cremation site”). Analizowane przez autorów próby pochodziły z grobów datowanych na epokę brązu. Temperatura spalania wyznaczona dla badanych węgla drzewnych wynosiła przeciętnie 360–450 °C, co jest wartością niewystarczającą do spalania ciała. Naukowcy z Uniwersytetu w Montpellier: Julia Chrzavzez, Isabelle Théry-Parisot, Jean-Frédéric Terral, Alexandre Ducom, Gilbert Fiorucci w referacie pt. „Differential preservation of anthracological material and mechanical properties of wood charcoal, an experimental approach of fragmentation” omówili eksperyment mający wykazać wpływ

siły nacisku na fragmentację węgla drzewnych w zależności od gatunku drzewa lub krzewu.

W trakcie sesji „anatomicznej” zaprezentowano referaty dotyczące badań nad materiałem pochodzącym z nadal niewystarczająco poznanych florystycznie obszarów Afryki, Azji i Ameryki. W swoim wystąpieniu pt. „Archaeological charcoal from the African Rainforest. Describing and defining wood types from a diverse environment” dr Alexa Hoehn z Uniwersytetu im. Johanna Wolfganga Goethe’go we Frankfurcie nad Menem omówiła trudności, które napotkała w analizie taksonomicznej węgla drzewnych ze stanowisk z rejonu afrykańskich lasów deszczowych. Inne wystąpienie pt. „The multipurpose date palm «tree»: anatomical identification of modern palm stems and practical application in the archaeological site of Madâ’in Sâlih (Saudi Arabia)” autorstwa Charlene Bouchaud, Romain Thomas, Margarety Tengberg (Uniwersytet w Paryżu) dotyczyło badań węgla drzewnych ze stanowiska archeologicznego w Arabii Saudyjskiej. W paleniskach stwierdzono głównie obecność resztek palmy daktylowej. Ponieważ w tym rejonie palma ta jest ważnym surowcem i wykorzystuje się gospodarczo dowolne fragmenty tej rośliny, zbadano i opisano anatomie zdrewniałych elementów poszczególnych części palmy daktylowej. Dzięki temu ustalono, że w badanych paleniskach dominują przede wszystkim nasady liści. W referacie pt. „Wood and charcoal anatomy in species of the Brazilian cerrado: effect of carbonization on wood structure” (Thaís A. P. Gonçalves, Camen R. Marcati i Rita Scheel-Ybert z Uniwersytetu w Rio de Janeiro) omówiono zmiany cech anatomicznych drewna lokalnych (Brazylia) taksonów pod wpływem karbonizacji. Stwierdzono przede wszystkim redukcję wymiarów naczyń drewna w kierunku radialnym (związane z wysychaniem), przy braku istotnych zmian w ich frekwencji. W wyniku zwęglania nie zmieniła się wysokość promieni rdzeniowych, a szerokość promieni uległa zmianie tylko u niektórych gatunków.

Jako przykład tematyki referatów z sesji pedo-antrakologicznej i przedczwartorzędowej należy wymienić wystąpienie „Evidence of fire regimes

in the Pleistocene of the California Islands” autorstwa Andrew C. Scott’a, Mark Hardiman’a, Nicholas Pinter’a i R. Scott Anderson’a oraz referat przygotowany przez zespół z Uniwersytetu w Kilonii (autorzy: Doris Jansen, Uta Lungershausen, Vincent Robin i Oliver Nelle) pt. „Charcoals in dunes – an example from Northern Germany”. W pierwszym z cytowanych referatów przedstawiono badania węgla drzewnych z osadów plejstocenijskich w rejonie Wysp Santa Barbara, dla których wyznaczono, metodą pomiaru współczynnika odbicia, temperaturę spalania. Ujawniona temperatura (500 °C) wskazała na występowanie w badanym okresie głównie pożarów typu powierzchniowego i zaprzeczyła teorii o uderzeniu komety w młodszym dryasie. Drugi referat omawia badania drobnych fragmentów węgla (rzędu 1 mm) w profilach osadów śródlądowych wydym na terenie Niemiec. Dzięki analizom potwierdzono przemiany krajobrazu (przed powstaniem wydmy) od zalesionego, do otwartego, sprzyjającego nawiewaniu piasku. W warstwach piasku wydymowego odnaleziono liczne fragmenty węgla dębu i buka, które najprawdopodobniej zostały przyniesione z wiatrem z odleglejszych terenów.

Podczas sesji „archeologicznej” prezentowano analizy spektrów antrakologicznych pochodzących z różnych stanowisk archeologicznych na terenie Europy, Azji i Afryki. W dwóch referatach zaprezentowanych przez naukowców z Uniwersytetu w Kilonii: „Neolithic wood usages: examples from the lowlands of Germany” (Doris Jansen, Oliver Nelle) oraz „Woodland and its use in central Bosnia during the late Neolithic. Results from anthracological investigations in the Visoko-basin” (Tim Mattis Schroedter, Robert Hofmann, Martin Furholt, Johannes Müller i Oliver Nelle) na podstawie analiz węgla drzewnych wykazano wpływ działalności człowieka na zmiany szaty roślinnej. Stwierdzono między innymi stopniowe pojawienie się w paleniskach taksonów związanych z wypasem i drzew owocowych. Dr Kathleen Deckers z Instytutu Nauk Przyrodniczych i Archeologii w Tübingen (referat pt. „On the distribution of deciduous oak in the second half

of the Holocene in northern Syria”) udowodniała, że zanik lasów dębowych na terenie północnej Syrii nie jest wynikiem lokalnej gospodarczej działalności człowieka, ale raczej globalnych zmian klimatu. W paleniskach zbadanych przez autorkę referatu występowały fragmenty węgla dębu, jednak pochodziły one głównie z drobnych gałęzi, a nie dużych pni. Poza tym analizy wykazały, że najczęściej wykorzystywanym na opał surowcem były odchody zwierząt. Wyniki badań antrakologów z Uniwersytetu w Walencji (Ernestina Badal, Yolanda Carrión Marco i Jesús F. Jordá) zostały przedstawione na posterze „Charcoal analysis at the San Chuis hill fort (Allande, Asturias, Spain)”. Na analizowanym stanowisku znaleziono spaloną i zburzoną konstrukcję drewnianą przynależną fazie osadniczej z czasów rzymskich. Wyróżniono w niej elementy ścian i dachu. Analizy antrakologiczne wykazały różnice w składzie zwęglonego materiału pochodzącego z poszczególnych części konstrukcji. W ścianach dominowały fragmenty dębu, pochodzące ze stosunkowo dużych konarów, a w dachu fragmenty niewielkich gałązek dębowych i wrzosu. Na kolejnym plakacie „Neolithic landscape management at Cova de l’Or (Alicante, Spain)” naukowcy z Walencji (Ernestina Badal i Bernat Martí) prezentowali inne eksplorowane antrakologicznie stanowiska z zachodniej części regionu śródziemnomorskiego, datowane od wczesnego do środkowego neolitu. Przedstawiono rekonstrukcje zmiany szaty roślinnej na podstawie analizy węgla drzewnych. Autorzy odkryli również obecność zwęglonych mikroorganizmów (nierozpoznanych na tym etapie badań) we wnętrzu naczynń drewna. W tej części konferencji zaprezentowano także wyniki polskich badań. Dr hab. Maria Lityńska-Zajac z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN przedstawiła rekonstrukcję zbiorowisk leśnych na terenie Polski na podstawie wyników analizy diaspory i węgla drzewnych z różnych stanowisk archeologicznych (poster pt. „An attempt to reconstruct forest communities on the basis of plant material from Roman Iron Age in Poland”). Na plakacie pt. „The charcoal and wood remains, and the settlement activity of the Zedmar culture

population at Szczepanki site 8 (NE Poland)” mgr Katarzyna Cywa i dr Agnieszka Wacnik z Instytutu Botaniki im. Wł. Szafera PAN przedstawiły wyniki badań antrakologicznych, ksylogicznych i palinologicznych wykonanych na stanowisku Szczepanki 8. Poster pt. „Use of wood in the ancient cult of fire temple at Mele Hairam (south-western Turkmenistan), based on preliminary charcoal analysis” (Katarzyna Cywa, Instytut Botaniki im. Wł. Szafera PAN) przedstawiał rezultaty analizy węgla drzewnych ze stanowiska archeologicznego w południowo-zachodnim Turkmenistanie.

Na ostatniej „etnograficznej” sesji referatowej zaprezentowano m.in. referat pt. „The cremation structures of the Roman Empire: anthracological data versus historical sources” (Carine Cenzon-Salvayre i Aline Durand z Uniwersytetu w Marsylii). Przedstawiono w nim rezultaty złożonych badań, zestawiających dane archeologiczne, etnograficzne, historyczne i antrakologiczne. Potwierdzono nieprzypadkowość doboru drewna do budowy stosów pogrzebowych, których konstrukcja miała gwarantować osiągnięcie właściwej temperatury spalania, szybkość spalania włók oraz stabilność stosu w trakcie trwania ceremonii.

W miejsce materiałów konferencyjnych, organizatorzy opublikowali w „Sagvntvm Extra” (tom 11) rozszerzone streszczenia wszystkich prezentacji (zawierające abstrakt, wprowadzenie, opis metody oraz główne rezultaty badań).

Pomimo napiętego harmonogramu konferencji oraz bardzo wysokich temperatur panujących w Hiszpanii w czasie trwania zjazdu, spotkanie przebiegało zgodnie z planem. Obok trwających sesji uczestnicy mieli możliwość zwiedzić miejscowy Ogród Botaniczny, który gromadzi głównie rośliny endemiczne i zagrożone z rejonu basenu Morza Śródziemnego. Tam również można było degustować tradycyjny we wschodniej Hiszpanii napój – orxatę, wyrabianą z bulw cibory jadalnej (*Cyperus esculentus* L.). W programie konferencji było także zwiedzanie Muzeum Prehistorii Walencji, gdzie prezentowane są zbiory archeologiczne, od paleolitu do okresu rzymskiego oraz ekspozycja

numizmatyczna. Na zakończenie konferencji odbyła się jednodniowa wycieczka terenowa do mauretańskiego zamku w Deni oraz na stanowisko w Cova de les Cendres, gdzie naukowcy z Uniwersytetu w Walencji prowadzą badania archeologiczne, geomorfologiczne, stratygraficzne, palinologiczne i antrakologiczne.

Katarzyna CYWA,
Maria LITYŃSKA-ZAJĄC

**I MIĘDZYNARODOWA
KONFERENCJA NAUKOWA „MODERN
PHYTOMORPHOLOGY” (LWÓW –
UKRAINA, 24–26 KWIETNIA 2012)**

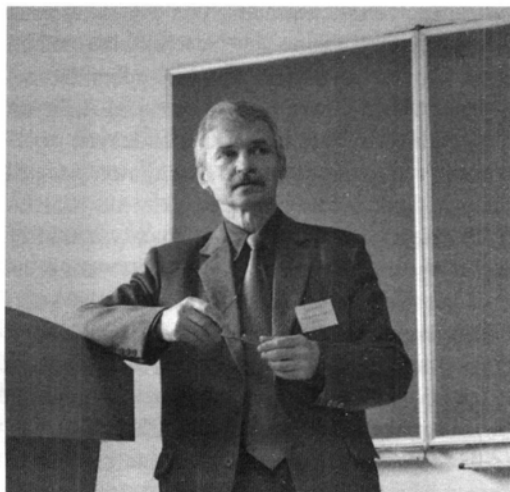
**1st International Scientific Conference on Plant
morphology ‘Modern phytomorphology’ (Lviv –
Ukraine, 24–26 April 2012)**

We Lwowie (Zachodnia Ukraina), w dniach 24–26 kwietnia 2012 roku, odbyła się I Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Modern phytomorphology”, dotycząca szeroko pojętych badań z zakresu botaniki, opartych na morfologii. Konferencję przygotowali m.in. pracownicy Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franka, Czerniowieckiego Uniwersytetu im. Yuriya

Ryc. 1. Stylizowane logo konferencji „Modern phytomorphology”.

Fig. 1. Stylized logo of the conference ‘Modern phytomorphology’.

Ryc. 2. Prof. S. Y. Kondratyuk (Kijów, Ukraina) w trakcie otwarcia sesji plenarnej konferencji (fot. M. R. Novikoff-Supp).

Fig. 2. Prof. S. Y. Kondratyuk (Kyiv, Ukraine) at the opening plenary session of the conference (phot. M. R. Novikoff-Supp).

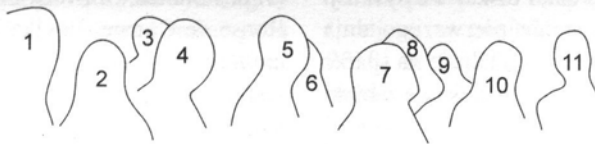
Fedkovicha, Muzeum Historii Naturalnej Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, Instytutu Ekologii Karpat Narodowej Akademii Nauk Ukrainy oraz członkowie oddziału lwowskiego Ukraińskiego Towarzystwa Botanicznego. Celem tego spotkania była prezentacja badań, a także forum dyskusyjne na temat morfologii i anatomii roślin, grzybów oraz porostów. Zaproszenie skierowano do młodych, a także doświadczonych naukowców, wykorzystujących różnego rodzaju cechy morfologiczne oraz anatomiczne w botanice systematycznej, embriologii, czy ekologii. Obrady konferencyjne odbyły się w budynku Wydziału Biologii Uniwersytetu Lwowskiego.

W konferencji uczestniczyło 60 osób z 37 placówek naukowych, skupionych łącznie w 11 ośrodkach, takich jak: Baku – Azejberdzan, Chişinău – Mołdawia, Kraków, Ojców – Polska, Moskwa – Rosja, Donieck, Ivano-Frankivsk, Jałta, Kijów, Lwów, Sewastopol – Ukraina, Edinburgh – Wielka Brytania. Największą grupę stanowili oczywiście gospodarze. Logo konferencji to stylizowany kwiat, wzorowany na kwiatkach z rodzaju *Stellaria* (Ryc. 1).

W pierwszym dniu obrady sesji plenarnej zainauguował J. Mitka z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (Polska) referatem „*Aconitum* in Central Europe: from Linnaean taxonomy to molecular markers”. Kontynuacja tematyki związanej z miejscem tradycyjnych badań morfologicznych w świetle rozwoju nowych technik molekularnych poruszona została m.in. w wystąpieniu T. Pochynok z Uniwersytetu Lwowskiego (Ukraina) – „Is there a place for plant morphology in the contemporary research?”. Wystąpienie to wywołało ożywioną dyskusję wśród uczestników konferencji. Sesję plenarną zakończył interesujący referat wygłoszony przez S. Y. Kondratyuka

(Kijów, Ukraina) „Phylogeny and taxonomy of the *Teloschistaceae* (Ascomycota): Importance of monophyletic groups” (Ryc. 2).

Ponieważ większość uczestników konferencji wybrała ustną formę prezentacji swoich wyników badań, po przerwie odbyła się krótka sesja posterowa. W ramach tej sesji zaprezentowano tylko trzy plakaty, dotyczące wykorzystania cech morfologicznych w klasyfikacji i oznaczaniu gatunków rodzaju *Rosa* – *Rosaceae* (A. Sołtys-Lelek, B. Barabasz-Krasny, P. Turis, I. Turisová, Polska – Słowacja), morfologiczno-anatomicznych badań liści *Cynara scolymus* – *Asteraceae* (C. C. Ciobanu, Mołdawia) oraz

Ryc. 3. Uczestnicy konferencji podczas zwiedzania Lwowa (fot. M. R. Novikoff-Supp).

Fig. 3. The conference participants during the tour of Lviv (phot. M. R. Novikoff-Supp).

1 – T. V. Pochynok (Lviv, Ukraine), 2 – P. dos Santos (Edinburgh, UK), 3 – A. F. Likhanov (Kyiv, Ukraine), 4 – A. S. Abdullayev (Baku, Azerbaijan), 5 – E. N. Shamilov (Baku, Azerbaijan), 6 – I. V. Azizov (Baku, Azerbaijan), 7 – J. Puła (Kraków, Polska), 8 – I. A. Savinov (Moscow, Russia), 9 – M. A. Kazemirska (Chernivtsi, Ukraine), 10 – C. C. Ciobanu (Chisinau, Moldova), 11 – A. V. Novikoff (Lviv, Ukraine).

Ryc. 4. Wycieczka do Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Lwowskiego (fot. M. R. Novikoff-Supp).

Fig. 4. Excursion to the Botanical Garden of the Lviv University (phot. M. R. Novikoff-Supp).

1 – B. Barabasz-Krasny (Kraków, Polska), 2 – O. M. Nedukha (Kyiv, Ukraine), 3 – A. M. Lyakh (Sevastopol, Ukraine), 4 – V. L. Miligula (Lviv, Ukraine), 5 – D. V. Zadorozhna (Donetsk, Ukraine), 6 – E. N. Shamilov (Baku, Azerbaijan), 7 – A. Sołtys-Lelek (Ojców, Polska).

morfologicznych cech zbóż, rosnących w uprawach zachwaszczonych *Bromus secalinus* – *Poaceae* (A. Stokłosa, J. Puła, Polska). Po dyskusji i przerwie, na zakończenie pierwszego dnia obrad uczestnicy konferencji udali się na spacer po Lwowie, mieście bogatym w ciekawe zabytki architektoniczne (Ryc. 3).

Następnego dnia (25.04.2012) w ramach przedpołudniowej sesji, prowadzonej przez prof. A. V. Odintsovą z Uniwersytetu Lwowskiego, zaprezentowanych zostało osiem referatów. Tematyka referatów związana była z badaniami morfologicznymi, mikromorfologicznymi oraz

anatomicznymi m.in., takich gatunków jak: *Claytonia sibirica* i *C. perfoliata* – *Montianaceae* (P. dos Santos, S. Brockington, B. Glover, L. P. Ronse de Craene, Wielka Brytania), *Fritillaria montana* – *Liliaceae* (A. V. Novikoff, M. A. Kazemirska, Ukraina), *Cobeanne scandens* – *Polemoniaceae* (S. P. Mashkovska, A. F. Likhanov, A. A. Kliuvadenko, Ukraina), przedstawicieli rodzaju *Gentiana* – *Gentianaceae* (A. I. Prokopiv). Ponadto zaprezentowano wyniki molekularnych analiz mitochondrialnego DNA *Deschampsia antarctica* – *Poaceae* (R. O. Makarenko, B. V. Ivashchuk, O. P. Savchuk, A. E. Rumiantseva,

M. N. Cherep, N. A. Matveeva, M. V. Kuchuk, B. V. Morgun, Ukraina).

W godzinach popołudniowych sesję prowadził prof. S. Y. Kondratyuk (Kijów, Ukraina). Wygłoszone podczas niej referaty dotyczyły m.in. kierunków i metod oznaczania grzybów lichenizujących (N. V. Pirogov, Lwów, Ukraina), morfologicznych oraz fizjologicznych cech grzybów mikroskopijnych, wytwarzających biocydy (T. O. Kondratyuk, Kijów, Ukraina). Bardzo interesująca była również prezentacja oprogramowania 3D-Microalge, pomocna w szacowaniu objętości biomasy i powierzchni zajmowanej przez mikroalgi (A. M. Lyakh, Sevastopol, Ukraina).

We czwartek (26.04.2012) odbyła się ostatnia z sesji referatowych. Przewodniczył jej dr A. V. Novikoff z Uniwersytetu Lwowskiego. Podczas tej sesji zaprezentowano kilka referatów dotyczących m.in. metod analizy anatomicznej struktury blaszki liściowej *Festuca valesiaca* agg. – *Poaceae* (I. O. Bednarska, Ukraina), morfologii i anatomii liści *Nuphar lutea* – *Nymphaeaceae*, w zależności od stopnia zanurzenia (O. N. Klimenio, Ukraina), zmienności morfometrycznych cech liści *Platanus ×acerifolia* – *Platanaceae*, w zależności od stopnia zanieczyszczenia środowiska (D. V. Zadorozhna, Ukraina), ultrastruktury epidermy liści *Trapa natans* – *Lythraceae* (O. M. Nedukha, T. B. Kotenko, Ukraina), strukturalnych cech liści *Ficus* – *Moraceae* (Ye. V. Sosnovskyi, Ukraina) oraz antyradiacyjnego wpływu ekstraktów roślinnych na wzrost i rozwój nasion *Triticum* – *Poaceae* (E. N. Shamilov, A. S. Abdullayev, I. V. Azizov, Azerbejdżan). Po zakończeniu części referatowej konferencji i dyskusji końcowej, uczestnicy obrad mogli zapoznać się z kolekcją roślin ozdobnych i użytkowych, zgromadzoną w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Lwowskiego (Ryc. 4).

Łącznie na konferencję zgłoszono 47 wystąpień. Jednak część z nich nie odbyła się, gdyż organizatorzy dopuścili możliwość tzw. „uczestnictwa biernego”, sprowadzającego się do nadsyłania artykułów i abstraktów wystąpień, bez udziału w konferencji. Wszystkie materiały konferencyjne zostały opublikowane w nowo powstałym recenzowanym roczniku wydawanym

przez Uniwersytet Lwowski *Modern Phytomorphology*. Są one dostępne w formie plików pdf na stronie internetowej: <http://phytomorphology.org/journal/archive/issue-2/>.

Pierwsza konferencja oceniona została przez uczestników jako bardzo interesująca i owocna. Wspólnie uznano, iż istnieje potrzeba następnych tego typu spotkań. Dlatego też w przyszłym roku planowana jest kolejna, II konferencja pod hasłem „Modern phytomorphology”.

Anna SOŁTYS-LELEK,
Beata BARABASZ-KRASNŲ

Z ŻYCIA PTB POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO W 2011 ROKU

Annual Report 2011, Polish Botanical Society

Niniejsze opracowanie stanowi skróconą wersję „Sprawozdania z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego w 2011 roku”, przyjętego na posiedzeniu Zarządu Głównego PTB w dniu 11 czerwca 2012 r. Pełną treść Sprawozdania opublikowano na stronie internetowej Towarzystwa <http://pbsociety.org.pl>.

I. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

Na podstawie decyzji Zarządu Głównego (podjętej na posiedzeniu w dniu 20 listopada 2010) w roku 2011 przeprowadzono ogólnopolski spis powszechny członków Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Akcja spisowa była koordynowana przez Sekretariat PTB, natomiast dane zostały zgromadzone przez Zarządy terenowych oddziałów PTB. Oprócz weryfikacji faktycznej liczby członków Towarzystwa spis powszechny miał na celu konsolidację środowiska polskich botaników przez zwiększenie